

פורצות דרך

מה גורם ל־30 נשים חילוניות ודתיות לעזוב את ביתן לטובת טיול שטח אתגרי בן שבועיים בסוף העולם? רחלי מלקי-בודה יצאה למסע של "מאגמה צ'אלנג'" בארמניה וחזרה מוארת רחלי מלקי-בודה, ארמניה | צילום: איה בן עזרי





"לוקח זמן להתרגל לכך שבאף רגע נתון במסע הזה אין לך מושג מה הולך לקרות". מתארגנים ללינה באחו

להציע לי את מה שיש לה, ליהנות מהפשטות שלה ולא להשוות לישראל. אבל עכשיו, יום לפני שאני עולה שוב לשדה התעופה בדרכי הביתה, אני חושבת על כך שלנו בישראל יש על מה להיות גאים. בשישים שנה, וכשאנחנו מוקפים באויבים מכל עבר, הצלחנו להרים יופי של מדינה. הארמנים לא הספיקו לעשות רבע מזה. החושך יורד, וקשקשת נעימה נשמעת בקשר. "עמית, ג'יפ חמש שואל אם אפשר לעצור רגע לשירותים". "עמית, ג'יפ 8 פנה ימינה". "עמית, יש מצב שאת מקריאה שוב את השיר של אברהם חלפי?"

ועמית מקריאה אותו שוב, בקול הנעים והמרגיע שלה, שהספקתי להתמכר אליו במשך הימים. "מסע מוצלח לא מסתיים לעולם, הקילומטרים כן אך הזמן נשאר חקוק בתוכך. הופך לחלק ממך. בסוף המסע אינני מרגיש מנצח, אלא יותר אסיר תודה. כאילו הדרך עברה בתוכי ולא אני בתוכה". ■

★ מפאת פרטיות המשתתפות במסע, חלק מהשמות בכתבה הוחלפו בשמות בדויים.
★ בחודש אוקטובר יצא מסע נוסף של מאגמה לארמניה המיועד לדתיות, חילוניות ושומרות מסורת. פרטים באתר: mako.co.il/women-magazine/diva-magma

ובבעלה, שסבל במשך תקופה ארוכה מהתקפי חרדה. הברכיים שלנו כואבות מהירידה ואני מציעה שאסחב לה את התיק. מגיע לאישה שכל החיים שלה סחבה אחרים על הגב, שפעם אחת יסחבו גם לה את התיק.



להתראות ארמניה, שלום ישראל

את טקס הפרידה שלנו אנחנו מקיימות בתוך חאן דרכים ישן וחשוך, מקושט בנרות עמומים. מילים נזרקות לחלל, דמעות יורדות. כמעט אין מי שיצאה למסע הזה ולא שמעה מנשמות טובות את אזהרת הבעתה "נשים נשים שק של נחשים" – עוד קלישאה שגברים המציאו כדי להרגיש נחוצים. אני נזכרת בספרו של גבי ניצן, באדולינה, שמספר על מדינה שבה כל אחד יכול להיות או מלך או קורבן. גם במסע הזה את לומדת שיש לך שתי אפשרויות – או להיות מלכה, או להיות קורבן של הנסיבות האישיות שלך. האור מחוויר, וארמניה שוב נכנסת לשעת

הדמדומים שלה. שדות בקעת ירבאן שוב נפרשים בפנינו במלוא מערומיהם. במשך כל המסע השתדלתי לתת לארמניה הזדמנות

נהוג לקשור לאחד העצים באזור מטפחת ולכתוב בתוכה בקשה. הארמנים מאמינים שהמשאלות עפות במורד הוואדי הסמוך, היישר ליעדן. שוב אנחנו מנצלות את הרגע לשתיקה בת שתי דקות. ברקע נשמע השיר "תפתח חלון" של ריטה. אני שמה לב שהבנות החילוניות כותבות במרץ, וקצת מופתעת מהסיטואציה. אחר כך אני חושבת לעצמי שאולי המטרה של המקומות האלה היא לאו דווקא שהמשאלות יגיעו ליעדן. אולי המטרה היא עצם הכתיבה – עצם ההכרזה מה אני רוצה שיקרה לי, מה אני רוצה שישתנה בי. גם שם נצפות דמעות בזווית העין. כנראה שאי אפשר לעבור מסע מהסוג הזה בלי לבכות לפחות פעם אחת.

אחר כך אנחנו פונות לטפס על אחד מהרי הגעש באזור. הדרך לפסגה קשה ומפרכת, אבל ברגע שמגיעים למעלה נשקף משם נוף אלוהי. הבנות מחליטות להקיף את הר הגעש, ואילו זוהרה ואני מחליטות לרדת למטה בכוחות עצמנו. בדרך היא מספרת לי שהיא נשואה להלום קרב ממלחמת יום הכיפורים. שבשנים הראשונות לנישואיה היא טיפלה לבדה בילדיה

★ במסע הזה את לומדת שיש לך שתי

אפשרויות – או להיות מלכה, או להיות

קורבן של הנסיבות האישיות שלך



ארמניה סטייל. מיניבוס לאספנים וטורטייה רב תכליתית

לחלום עליו בתנאים כאלה. יצאנו משם עם פן בשיער, לק בציפורניים, כחול בעיניים ושמח בלב. אף כתבה לא תוכל להעביר את כמויות החום שנשפכו שם. אין לי דרך להסביר במילים מה הרגשנו כשעמדנו שם בחדר האוכל ליד מגש הנרות, 30 בנות מאופרות, עטופות במטפחות לבנות על הראש, מכניסות את השבת הארמנית בשלוות עולמים.

אחד הדברים שהיה יפה לראות בשבת הוא הכבוד ההדדי שרחשו הנשים החילוניות לדתיות ולהיפך. הצוות דאג לנו לעירוב והטמין לנו מים באמצע המסלול שיועד לשבת. הגם שנצפו חילולי שבת קטנים מצד הנשים החילוניות שבקבוצה, אף אחת לא מחתה ואף אחת לא עשתה דווקא.

לפעמים נדמה שכל הדיבורים האלה על חיכוכים בין חילונים לדתיים קיימים רק בארץ, כי הרחק מישראל כולנו אחים. אפשר היה לצפות שהביטויים "הדרת נשים" ו"אפוסטרופוס על היהדות" ייזרקו לחלל האוויר לפחות פעם אחת במסע מהסוג הזה, אך את מי מעניינים הבדלי דת והשקפה אחרי שאוכלים ביחד, ישנים ביחד, מסריחים ביחד, בוכים ביחד, צוחקים ביחד, עושים פיפי באמצע אוטוסטרדה ביחד.



כשהמשאלות עפות

את היומיים האחרונים למסע העברנו באזור בקעת ירבאן, האזור החם והמישורי במדינה. באחת הגיחות עברנו ליד עץ המשאלות – הכותל המערבי של הארמנים. על פי המסורת, <

יכול לגלות אדישות מביכה שכזו לסבלו של האחר. כמה נלחמנו כדי שיכירו בשואה שלנו, ואיך אנחנו מתגלים במלוא צביעותנו כשזה קצת מתנגש לנו עם אינטרסים כלכליים.

אנחנו יוצאות ממוזיאון השואה, בדרכנו למקום הלינה. כבר שלושה ימים שלא התקלחנו והבנות מתחילות לעשות קולות של מסכנות. עוד יום אחד בשטח ואבדנו. והג'יפ נוסע, ומיותר לשאול לאן כי לא תהיה תשובה.

ואז ראינו אותו – מלון מדהים ביופיו בלב העיירה ירגיס, ועל דלת חדר הקבלה שלו כתובות ארבע אותיות לועזיות שקיוויתי לראות יותר מכל: wifi.

לפעמים את צריכה שייקחו ממך לרגע את הדברים הכי בסיסיים, כדי להיזכר מחדש בעונג של ריח סבון, או של מים חמים, או של שרשרת קולות של דואר אלקטרוני נכנס, או של שיחת טלפון מקוטעת שבה תשמעי את הילד שלך אומר לך "אמא, התגעגעתי".



טיפול עשרת אלפים לשבת

יום שישי. אנחנו בדרך חזרה מטיול הבוקר שלנו היישר לקדחת ההכנות לשבת. צוות 7 מזמין אותנו בקשר לסלון יופי מאולתר שייפתח בחדרו החל מהשעה 17:00. בזו אחר זו נכנסות הבנות לחדר וכל אחת מהן זוכה לטיפול עשרת אלפים שרק אפשר

פעמיות – סימן לעוגות גללים של פרות שטרם הספיקו להתייבש. אנחנו מנסות למקם את האוהלים בינות למוקשים ולוקח זמן עד שכל האוהלים לובשים צורה עגולה. "איך קוראים למקום הזה?" שואלת מישהי. "עין קקה", עונה לה אחרת בצחוק.



שואה שלנו, שואה שלהם

ביום החמישי למסע נסענו למוזיאון הג'נוסייד – היד ושם של הארמנים. כשמדברים על השואה הארמנית, מקובל לייחס את המושג להרג שיטתי שבוצע על ידי העם הטורקי בארמנים, בין השנים 1915-1918, שבמהלכו, כך על פי רוב החוקרים, נטבחו כ-1.5 מיליון בני אדם. רוב מדינות העולם ובכללן ישראל מסרבות להכיר בשואה הארמנית בשל אינטרסים כלכליים מול טורקיה. עד כדי כך שנעמי נלבנדיאן, בת לעדה הארמנית שנבחרה להדליק משואה ביום העצמאות, צונזרה על ידי משרד החוץ כשביקשה להזכיר את השואה הארמנית בנאומה.

רק מי שלא הסתובב במוזיאון הארמני, רק מי שלא ראה את הדמיון המטריד בין גופות הילדים הרעבים שלהם לגופות הילדים הרעבים שלנו,

★ **רק מי שלא ראה את הדמיון המטריד**
בין גופות הילדים שלהם לגופות הילדים
שלנו יכול לגלות אדישות מביכה שכזו

הזה, ושכר גע היא פשוט לא מסוגלת. זה אולי אחד הדברים היפים במסע הזה – לכל אחת שמורה הזכות לבחור איך ובפני מי להיפתח, ואם בכלל.



בארמניה לוקחים את הזמן

יש המון מנהגים מוזרים בארמניה. למשל, כמעט כל שני קילומטר נתקלים באבן חרוטה בצלב מעוטר שעומדת תקועה באמצע שום מקום. האבנים האלה מכונות "חצ'קרים". מסתבר שהארמנים רוחשים אהבה גדולה לסיתות באבן ורק מחפשים תירוצים היסטוריים כדי לייצר אותן. גם לברזים הציבוריים בארמניה יש קטע מוזר – המים שם זורמים בלי הפסקה. הסיבה היא שבניגוד לישראל, ארמניה ממש לא מתייבשת, אין שלטי חצות עם קלודאפ של רננה רז בפנים חרוכות, ולכן איש לא מוצא לנכון להתקין סוגר על ברז ציבורי.

הלחם הארמני המסורתי מכונה "לבש", והוא נראה כמו טורטייה גדולה בצורת אליפסה. הארמנים עושים איתו כמעט הכל: אוכלים אותו עם דבש, עוטפים באמצעותו את העוף, צועדים איתו לחופה כשהוא מונח על הצוואר ואפילו מנגבים בו את השאריות מהשולחן. לארמניה יש קצב משלה. כך למשל, כשנסענו בין הכפרים בצפון עברנו ליד הלווייה מקומית. גם כשהרחקנו מספר קילומטרים משם עוד נצפו אנשים בדרכם לאירוע, כולל סבתא בת 90 שצעדה בעצלתיים במורד הכביש הראשי. נראה

את המבול. וכמו בישראל, שבה נקודת תצפית לא נספרת אלא אם כן ביום טוב-רואים-ממנה את-החרמון, כך בארמניה – זה לא שווה אם לא רואים משם את פסגת האררט. עמית צור מרקס, המדריכה שלנו, מחלקת לכולן פיסות נייר וביחד אנחנו מקפלות אותן עד שיוצאת לנו סירה קטנה. על דופן הסירה כתוב באותיות חלשות: "מה אני בוחרת להעלות לתיבה שלי?" אנחנו מתכנסות לשת דקות של שקט עם עצמנו. הרוח חודרת לנו מבעד לעצמות. משהי מפזמת בשקט מנגינה מסורתית שהולבשה על המילים "על נהרות בבל שם ישבנו שם בכינו בזכרנו את ציון". נועה, קיבוצניקית שחזרה בתשובה, לא מצליחה לעצור את הדמעות. אנחנו בוכות יחד איתה. במילים מקוטעות ובחצאי משפטים היא מספרת לנו איך איבדה כמעט את כל משפחתה בתאונה מצערת. איך מצאה את הנחמה שלה בדת. ופתאום דברים מתבהרים, ושביבי משפטים שלה, שקודם נשמעו נטולי הסבר, מתגלים בהקשרם המלא.



געגועים למקלחת

שמונה בערב. ארמניה נכנסת לשעת הדמדומים שלה. שיירת הג'יפים שלנו צולחת עוד תלולית עפר במורדות הר הארגטס. ברקע מתנגן, בפעם המי יודע כמה, השיר "זרעי קיץ" של מאיר אריאל. כבר שלושה ימים שלא התקלחנו ואין לנו מושג איפה נעביר את הלילה, האם בבית מלון יוקרתי או שמא באמצע אחו פרוץ לרוח. לוקח זמן להתרגל לעובדה שבאף רגע נתון במסע הזה אין לך מושג מה הולך לקרות. המדריכות שלנו שומרות על חשאיות מוחלטת – "עמית, הלילה תהיה מקלחת?" "ככה וככה." "תמר, לאן נוסעים עכשיו?" "למקום טוב." "עמית, הנורית של הדלק נדלקה לי." "קיבלתי." לאט-לאט אני מרגישה איך אשת הקריירה שבי, הפריק קונטרול, הולכת ומאבדת שליטה. "פשוט תתמסרי", אומרת לי שלומית מג'יפ 3. "תיהני מכך שסוף-סוף משהו מחליט בשבילך מה יהיה והדאגה היא שלו". החושך יורד. הצוות מקבל אותנו עם מרק חם בתוך אחו שומם שקושט בעשרות צלחות חד

שכדי להגיע בזמן להלוויה היא יצאה עוד לפני שהאיש מת. מנהגי הקבורה הארמנים אף הם טיפה משונים. באחד הלילות חנינו בכפר "אגפאת", בתוך מתחם דשא מגודר, וכל הלילה הסתובבנו בתחושה שאנחנו לא לבד. רק בבוקר הבנו שבעצם ישנו בתוך בית קברות ארמני שהוקם מסביב למנזר בן יותר מ-1,000 שנה. הוסבר לנו שהארמנים רואים בדריכה על קבריהם סמל לכבוד ולצניעות, ועל פי האמונה שלהם, דין דורך על הקברים כדין חובט ערבות. כשעתיים לאחר שקיפלנו את המאהל הגיע הכומר המקומי כדי לעשות לנו סיור במקום. הוא העלה אותנו למגדל הפעמון כדי שנוכל להתנסות ולצלצל בו, אלא שכבר אחרי הצלצל הראשון הצלחנו לתקוע לו את הענבל. יותר מ-1,000 שנה הפעמון הזה מצלצל באין מפריע, באה קבוצה של מאגמה והוציאה אותו מתפקוד.



ביום טוב רואים את האררט

לקראת סוף השבוע הראשון אנחנו עולות לטרק במעלה הארגטס – הר געש משתק ביופיו ונקודת הציון הגבוהה ביותר במדינה, שממנה אפשר לראות גם את פסגת הר האררט – מושא גאווה של הארמנים שנמצא כיום לצערם בשליטת הטורקים. על פי המסורת הארמנית, נח הקים את תיבתו מעל הרי האררט וכך שרד



1.5 מיליון ארמנים נטבחו והעולם שותק. הטקס במוזיאון השואה הארמנית



אם משהו היה אומר לי שבגיל 29 אמצא את עצמי מענטזת לצלילי מוזיקה מרוקאית באמצע אוטוסטרדה בארמניה, יחד עם עוד 30 נשים שאני בקושי מכירה, הייתי עונה לו שזה נשמע הגיוני בערך כמו שיתקשרו אלי מנאס"א וישאלו אותי אם אני מוכנה לשיגור.

היינו שם 30 בנות ורקדנו כל עוד רוחנו בנו. אף אחת לא רצה לסדר את הפוני. אף אחת לא נעמדה מול המראה של הרכב כדי לבדוק אם האייליינר שלה נמרח. לרגע קטן וצרוף, אחד מני רבים שפקדו אותנו במסע הזה, הרשינו לעצמנו להיות אנחנו.



סקנדל בטרמינל

שלושה ימים לפני כן עוד עברנו בשערי טרמינל 3. גוש המוני של נשים בחולצות שחורות ומכנסי דגמ"ח אפורים. "מה זה המאגמה הזאת?" שואל אותנו עובר-אורח בדיוטי פרי. לך תסביר לו שאנחנו קבוצה של 30 נשים דתיות וחילוניות זרות זו לזו, שעומדות להעביר ביחד 12 ימים בטיול ג'יפים על אדמת נכר.

יש בינינו דתיות וחילוניות. צעירות ומבוגרות. מושבניקיות ועירוניות. אתאיסטיות ומאמינות. אפילו חרדית אחת. מקבץ הטרוגני של בנות, על סף הביזארי, שאין סיכוי שהיו מכירות בשום קונסטלציה אחרת. אבל עניין של כמה שעות, ומי שצופה בנו מבחוץ עשוי לחשוב בטעות שאכלנו מאותו מסטינג.

בתום טיסה בת שעתיים וחצי הגוש השחור שלנו כבר צובא על דלפקי נמל התעופה בירבאן, בירת ארמניה. הטרמינל כמעט ריק מאדם, ולרגעים נדמה שהארמנים בנו שדה תעופה רק לכבודנו. אנחנו מחכות לקבל את הג'יפים שעתידים ללוות אותנו במשך השבועיים הקרובים, אבל משהו מתעכב. מתברר שהמזוודה של אורה, קיבוצניקית ממרכז הארץ – לא הגיעה בטיסה. כעת, אילו היה מדובר במזוודה של כל אחת אחרת, סביר להניח שלא מעט דלפקים היו מתעופפים שם באוויר. אבל אורה נראית לגמרי רגועה. רק מאוחר יותר, בדילי של חמישה ימים, היא תספר לי שאיבדה את בנה בתאונת טרקטור. אחרי שמאבדים ילד, מה זה כבר לאבד מזוודה.



דילי של ארבעה עשורים

בבוקר שלמחרת, אנחנו יוצאות בשיירת ג'יפים אל עבר ימת סוואן, הכינרת של הארמנים. בבת אחת נפרשת בפנינו ארמניה הכפרית במלוא

מערומיה – קילומטרים שלמים של נוף ירוק, בתולי ולא מנוצל.

ארמניה היא מדינה מוכת אבטלה שזכתה לעצמאות רק לפני כ-20 שנה, עם נפילת הגוש הסובייטי ששלט באזור החל משנות ה-20 של המאה הקודמת. הרבה מהבתים נטושים, מטים לנפול ובעלי גוון אפרורי למדי. כמעט בכל כפר שנקלענו אליו מצאנו את המקומיים בחוסר מעש ברחוב, כאילו ישבו שם כל הלילה וחיכו שנעבור. הנסיעה בכפרים

מרגישה קצת כאילו חזרנו אחורה בארבעה עשורים – מכוניות שבארץ כבר מזמן היו זוכות לתגית של רכב לאספנים נוסעות באין מפריע, תחנות חשמל הידרואלקטריות

לשימוש עצמי אינן מחזה נדיר, וכך גם המראה הלא מילניומי של נשים כובסות בגדים בגיגית ליד הנהר. על פנינו חולף מיניבוס צהוב עם סולם מאחור (מהאלה שאין למצוא אפילו בהסעות הילדים של בני ברק), ומצפצף קלות ללאדה רוסית ישנה שמעכבת את השיירה. יש משהו מאוד נאיבי בארמנים, במיוחד אלה הכפריים. ניכר שהציוויליזציה עוד לא קלקלה להם את התמימות. בגדול ניתן לומר שלא היה כפר אחד שבו דרכו רגלינו ולא הוזמנו להיכנס פנימה ולאכול. כך למשל, באחד הכפרים שבהם עברנו התקבלנו על ידי משפחה מקומית בקריאות "חוה, נגילה חוה". תוך שתי דקות התמלא השולחן באבטיח פרוס ופירות שנקטפו לפני רגע מהעץ. אחרי שעזבנו, ראינו את בנות המשפחה בדרכן לאסוף אבטיח חדש, והבנו שבעצם אכלנו להן את המנה היומית. באין שיש להם, הארמנים מכבדים את כל הבא בשערם.



שיעור בהתמדה

בימים הראשונים אני מגלה שאני מוצאת סיפוק רב רק מלהתבונן בחברותיי למסע ולנסות ולהבין מה מניע אותן. סיון ורעות, שותפותיי לג'יפ ולאווהל, מגיעות לנמל התעופה עם חצאית צבעונית מעל למכנסי המאגמה האפורים. "מעניין כמה זמן ייקח עד שהן יתייאשו ויורידו אותה", אני חושבת לעצמי, אבל החצאיות נשארו להן על המותניים עד ליום האחרון. הן נשארו שם גם כשלא היו רבנים, גברים ומה יגידו השכנים. קיבלתי מהן את השיעור הראשון שלי בהתמדה.

מירב, רווקה ירושלמית בת 39, מתגלה כאישה המאושרת ביותר שהכרתי בחיי, ואחת שמצליחה

לחיות חיים מלאים גם בלי בעל וילדים. נעמי, מושבניקית מהצפון, היא מסוג האנשים שמדברים לאט ובשקט, ואיכשהו מצליחים לגרום לכולן להקשיב להם, גם כשיש רעש גדול ברקע. תוך כדי צפייה, לא יכולתי שלא לשאול את עצמי מה גורם לנשים בריאות בנפשו לארוז את הפקלאות, לעזוב את המשפחה, לפעמים אפילו להסתכן באיבוד מקום עבודה לטובת מסע שטח אתגרי בארץ לא זרועה. אין לי תשובה מניחה

כשראינו את בנות המשפחה בדרכן

לאסוף אבטיח חדש, הבנו שבעצם אכלנו

להן את המנה היומית. באין שיש להם,

הארמנים מכבדים את כל הבא בשערם

את הדעת, מלבד ההשערה שלנשים שבאות למסע שכזה חייב להיות לפחות מכנה משותף אחד: לכולן יש את האומץ לעצור לרגע את החיים ולהתבונן בעצמן.



נפתחות

באחד מסבבי ההיכרות שנעשה לנו על ידי אחד הצוותים התבקשנו לספר על עצמנו סיפור מהעבר. תוך כדי שהסבב מתקדם לכיווני, הרגשתי איך אני מתחילה לרעוד ולהזיע. כבר שנים שאני סובלת מחרדת קהל. הנה, אמרתי את זה. אני סובלת מחרדת קהל. אני לא מתראיינת בתוכניות לא מוקלטות, אני לא מדברת בפני יותר מעשרה איש, וכשאני מחויבת להרצות בפני קהל מתוקף תפקידי אני לא ישנה בלילה. כשהגיע תורי, פשוט סיפרתי על החרדה שלי. על זה שאני עושה הכל כדי להשתחרר ממנה, ועל זה שאני יודעת שיום אחד זה גם יקרה. דווקא הסיפורים הקטנים והכביכול לא משמעותיים, חשפו הכי הרבה על המשתתפות; כמו למשל הסיפור של בלה, גננת בדימוס, שהביכה את מעסיקה כשהחליטה לפרוש לפנסיה מוקדמת למרות שידעה שזה יפגע לה בתנאים, רק משום שלא אפשרו לה לקחת חופשה ללא תשלום כדי להתרענן.

מאוחר יותר הסבב יגיע לאפרת והיא תאמר שאמנם כולנו נראות מבחוץ שמחות ומאושרות, אבל אין לדעת מה מתרחש שם בפנים, ואיזה שק של חוויות מהעבר כל אחת סוחבת איתה. אחר כך היא גם תתוודה בקול רועד, כמעט תתנצל על כך שהיא אתאיסטית. תסביר שיש לה חשבון פתוח עם אלוהים. שהיא מתה לפתוח את השק שלה ולהשיל מעליה את העול הכבד